

Co-funded by
the European Union

Eiropas Savienības finansēts. Paustie viedokļi un uzskati atspoguļo autora(-u) personīgos uzskatus un ne vienmēr sakrīt ar Eiropas Savienības vai Eiropas Izglītības un Kultūras izpildaģentūras (EACEA) viedokli. Ne Eiropas Savienība, ne EACEA nenes atbildību par paustajiem uzskatiem.

LABAS PRAKSES PIEMĒRI DŪDU JOMĀ EIROPĀ

Erasmus + programmas projekts
„EIROPAS DŪDENIEKU
SADARBĪBAS TĪKLS”

Nemateriālās kultūras mantojums (NKM) – Eiropas pilsoņu zināšanas, paražas un tradīcijas – ir būtiska, ja ne pati galvenā Eiropas vispārējā kultūras mantojuma sastāvdaļa. Un viena no spilgtākajām, populārākajām un redzamākajām jomām ir tautas mūzika.

Sešas organizācijas no dažādām Eiropas valstīm, pastiprinot savu dalībnieku un organizāciju spēku, apvienojušās kopīgam mērķim – aizsargāt un veicināt konkrētu NKM daļu (dūdu spēles un radišanas tradīciju) un veicināt savu mērķa grupu, NKM īstenotāju zināšanas un prasmes, vienlaikus tiecoties uz konkrētiem projekta mērķiem: veicināt aktīvākas kopienas darbības un veidot iekļaujošāku sabiedrību.

Galvenais projekta mērķis tiks sasniegts dažādos projekta pasākumos, daudzveidīgi un efektīvi īstenojot projektu: mācības projekta partneru dalībniekiem un tradīciju praktizētājiem visās partneru valstīs un vairāki izglītojoši materiāli (intelektuālie produkti), kas izveidoti projekta gaitā. Paredzētas dažādas aktivitātes, lai projekta rezultāti sasniegtu pēc iespējas plašākas mērķa grupas un vairāk interesēto personu.

Projektā tiks izveidots Eiropas dūdinieku tīkls, kurā ietilps arī pašas partneru organizācijas NKM īstenotāji, kā arī citas vietējā un valsts līmeņa sadarbības organizācijas, uzlabojot savas kompetences neformālajā pieaugušo izglītībā. Projektā varēs sadarboties cilvēki no ļoti dažādām Eiropas valstīm, tādējādi labāk iepazīstot Eiropas kopējo kultūras mantojumu un izkopt piederības sajūtu gan tam, gan pašu kopienām.

Kā projekta piesaistītais partneris piedalās arī Baltkrievu Kultūras un izglītības centrs – baltkrievu tautas kultūras organizācija.

Projekts tiks īstenots no 2022. gada 1. septembra līdz 2024. gada 31. augustam ar kopējo budžetu EUR 120 000 apmērā. Projektu atbalsta Latvijas Nacionālais kultūras centrs un UNESCO Latvijas Nacionālā komisija.

PROJEKTA PARTNERI

LATVIJA

Koordinējošais partneris

**Biedrība
„Suitu kultūras mantojums”**

Biedrība „Suitu kultūras mantojums” ir 2013. gadā dibināta nevalstiskā organizācija. Tās mērķis ir veicināt un attīstīt dažādus Suitu kultūras mantojuma aspektus, kas ietverti UNESCO Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā. Biedrība galvenokārt organizē neformālus izglītojošus pasākumus visām vecuma grupām (sākot ar pirmsskolas vecuma bērniem un beidzot ar senioriem).

Biedrības „Suitu kultūras mantojums” pasākumi paredzēti Suitu novada iedzīvotājiem (apmēram 2500 cilvēku) jebkurā vecumā. Ievērojama daļa no mūsu kopienas biedriem pārstāv sociāli un/vai ekonomiski neaizsargātākās grupas – seniorus, bezdarbniekus un īpaši attālo lauku teritoriju iedzīvotājus.

NVO aktīvi darbojas dažādās tautas kultūras jomās, piesaistot pasākumu finansējumu no dažādiem fondiem. Īpašs uzsvars tiek likts uz tautas mūzikas kultūras mantojuma veicināšanu: tiek organizētas tautas mūzikas instrumentu meistardarbnīcas un koncerti, dūdu festivāli, mūzikas mantojuma digitalizēšanas pasākumi. Biedrība regulāri organizē koncertus un priekšnesumus sadarbībā ar vietējām folkloras kopām – dziedātājiem, tautisko deju izpildītājiem un mūzikas instrumentu spēlmaņiem.

Organizācija aktīvi pēta un popularizē vietējo dialektu, kā arī dažādas aktivitātes bērniem – publikācijas, pasākumus ģimenēm ar bērniem utt. Pēdējo gadu laikā tiek arvien aktīvāk izvērstā starptautiskā sadarbība.

Tajā iesaistās un to atbalsta dažādas organizācijas – 2022. gadā suitu novads parakstīja memorandu ar vairākām vietējā, reģionālā un valsts līmeņa organizācijām. Vairumu līdzšinējo projektu atbalstījusi biedrība „Suitu kultūras mantojums”, ES fondi un pašvaldības.

HORVĀTIJA

Horvātu tradicionālo mūzikas instrumentu centrs

Horvātiju tradicionālo mūzikas instrumentu centrs dibināts 2007. gadā ar mērķi pētīt un vākt zināšanas par horvātu tradicionālo mūzikas instrumentu darināšanu un spēlēšanu. Mēs galvenokārt organizējam un vadām seminārus un meistardarbnīcas par tradicionālo instrumentu darināšanu un spēlēšanu, rīkojam festivālus un koncertus, publicējam tekstus, grāmatas, audio un video materiālus par tradicionālajiem mūzikas instrumentiem, dibinām sakarus un sadarbojamies ar ārzemju organizācijām, kas ir mūsu domubiedri.

Viens no šādiem pasākumiem, ko esam rīkojuši, ir dūdu festivāls, kas notiek jau 14 gadus. Gan Horvātijā, gan ārvalstīs regulāri organizējam un vadām seminārus un meistardarbnīcas par tradicionālo instrumentu darināšanu un spēlēšanu. Esam izdevuši divas grāmatas (par horvātu dūdām „GADJE” un horvātu dūdām „DUDE”), trīs DVD diskus un divus kompaktdiskus. Veiksmīgi sadarbojamies ar daudzām kultūras iestādēm un folkloras kopām. Visus mūsu projektus atbalsta Horvātijas Kultūras ministrija.

Strādājam ar visu vecumu cilvēkiem (rīkojam meistardarbnīcas bērnu, jauniešu, skolotājiem, senioriem, meistardarbnīcas pedagogiem, skolotājiem, pasniedzējiem, folkloras biedrību locekļiem utt.). Dažreiz rīkojam meistardarbnīcas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (autismu un citām). Šī projekta auditorija ir pieaugušie, kas vēlas apgūt dūdu spēli vai izgatavošanu, un attiecīgi to spēlmaņi un izgatavotāji, kas vēlas nodot savas zināšanas un pieredzi citiem.

ITĀLIJA

**Biedrība
„Associazione
culturale
Multietnica”**

„Multietnica” ir kultūras biedrība, kuras bāzes vieta ir Potencia, pilsēta Itālijas dienvidu reģionā Basilikatā. Kopš 1997. gada tajā izstrādāti kultūras projekti dzīvās mūzikas un mūzikas festivālu jomā, rosinot radīt neatkarīgu mūziku un sniegt iespējas jauniešiem muzikantiem. Izstrādāts arī projekts „Open Sound”, kura mērķis ir sasaistīt folkloras/tradiccionālo mūziku ar mūsdienu mūzikas skatuvi, veidojot atvērtu vietējo tradicionālo skaņu arhīvu, kuras izmantotu daudzi mūzikas producenti, un veicinot folkloras instrumentu un elektroniskās mūzikas atskaņošanu. Saistībā ar Eiropas projektu vadību „Multietnica” uzskatāma par jaunpienācēju. Tomēr „Multietnica” jau vairāk nekā 25 gadus piedalās konkursos, kam piesaistīts finansējums no reģionālajiem un valsts fondiem. Sadarbojoties ar Eiropu, organizācija ar prieku gūtu vērtīgu pieredzi, uzlabojot organizācijas profilu un stiprinot mūsu metodes un praksi.

Auditorija ir kalnu reģionā dzīvojošas kopienas. Daudzi pasākumi notiks Basilikatas nomaļajā daļā Valsarmento, kur ir ierobežotas iespējas. Šādos apstākļos izdevies saglabāt kultūras mantojuma un zampogna dūdu tradīciju. Projekts Basilikatas jauniešiem tautas muzikantiem ļaus iepazīt līdzīgas tradīcijas citos Eiropas reģionos. Projekts paredz, ka Valsarmento ieradīsies muzikanti no dažādām teritorijām un pastāstīs savu pieredzi citu Eiropas valstu muzikantiem. Daudzi spēlmaņi nodarbojas arī ar amatniecību, tādēļ rīkotajās aktivitātēs ietilps arī darināšanas meistardarbnīcas.

SPĀNIJA

„Asociación
Gaiteros de Graus”

Kā juridiska organizācija sākām darboties 2007. gadā, bet pirms tam bijām vietējie dūdinieki. Nozīmīgākie dūdinieki mūsu reģionā pēdējo reizi iemūžināti fotogrāfijā 1911. gadā. Pēc viņu nāves dūdas spēlēja tikai vietējie amatieri.

Mūsu tradīcijas bez dūdām nav iedomājamas. 1973. gadā mūsu tautiskās dejas tika pasludinātas par valsts tūrisma piesaistes tradīciju. Rīkojot pasākumus, mēs sadarbojamies ar pašvaldību un citām vietējām organizācijām. Šajos valsts tūrisma piesaistes tradīcijas pasākumos uzstājamies arī mēs, dūdinieki, un rūpējamies par savām dūdām, dziesmām, dejām un tērpiem.

2010. gadā īpašas pūles pielikām, lai panāktu dūdu spēles novirzienu mūzikas skolās. Organizējam meistardarbnīcas par dūdām, piedalāmies un uzstājamies vietējos tradicionālās kultūras pasākumos, rīkojam festivālu „Encuentro de Músicas Tradicionales del Pirineo” un tradicionālos priekšnesumus citās mūsu reģiona pilsētās. Vasarā organizējam meistardarbnīcu visu veidu mūzikas instrumentu apguvei (ģitāras, mandolīna, vijoles, akordeona...), kopjot mūsu tautas mūzikas un deju tradīcijas. Meistardarbnīcas tiek rīkotas atsevišķi divām auditorijām – pieaugušajiem un bērniem.

Strādājam ar pieaugušajiem un organizējam aktivitātes, iesaistot bērnus tradīcijās un dūdu izpētē un apguvē. Visus projektus organizējam nelielā lokā – esam seši cilvēki vecumā no 40 līdz 68 gadiem, bet dažās aktivitātēs iesaistās apmēram 20 dūdinieki vecumā no 12 līdz 68 gadiem.

Veidojam resursus un publikācijas pieaugušajiem, un mums ir projekts bērniem ar nosaukumu „Pepa Chireta”, kurā bērni var uzsākt dūdu spēles apguvi, kā arī projekts, kurā tiek veidoti „YouTube” videoklipi ar nosaukumu „mis amigos gaiteros”, kuros skatītājus iepazīstina ar dūdiniekiem citviet Eiropā.

SLOVĀKIJA

„Cech slovenskych gajdosov”

Slovāku dūdinieku ģildes mērķis ir uzturēt, dokumentēt, veicināt un izkopt ar dūdu spēli un darināšanu saistītās paražas, zināšanas, amatniecības un mākslinieciskās prasmes visas slovāku mūzikas instrumentu tradīcijas kontekstā, kā arī ar tām saistīto sociālo un kultūras fenomenu, lai ģildes meistariem, biedriem un mācekļiem radītu labvēlīgus apstākļus īstenot aktivitātes un lai izvērstu savu darbību pārsvarā jauniešu un bērnu vidū.

Lai sasniegtu šo mērķi, ģildes uzdevums ir:

1. Radīt iespēju veidot intensīvu saikni starp dūdām un dūdu darinātājiem, kā arī saikni ar citu tradicionālās tautas mūzikas kultūras jomu pārstāvjiem, lai abpusēji izdevīgi dalītos ar savu pieredzi un informāciju,
2. Uzturēt esošās un radīt jaunas dūdu spēles iespējas koncertos, izstādēs un citos pasākumos, kuros ģildes locekļi var mākslinieciski un profesionāli izpausties,
3. Izplatīt, izkopt un veicināt dūdu tradīciju savā zemē un ārzemēs.

Slovāku dūdinieku ģildes locekļi ir dažādu profesiju pārstāvji. Universitāšu pasniedzēji, zinātnieki, analītiķi, vadītāji, uzņēmēji, studenti un pensionāri. Slovāku dūdinieku ģildē ir 52 biedri.

GRUZIJA

V. Sarajišvili
Tbilisi valsts
konservatorija

Vano Sarajishvili (*Vano Sarajishvili*) Tbilisi valsts konservatorija (<https://tsc.edu.ge/>) ir svarīgs Gruzijas kultūras un zinātniskās izglītības centrs. Kopš dibināšanas dienas (1917) tas kļuvis par vienu no lielākajiem kultūras un izglītības centriem Gruzijā. Tbilisi valsts konservatorija īpaši daudz pievērsusies folkloras pētišanai.

Projektu īsteno Tbilisi valsts konservatorijas Tradicionālās daudz balsības starptautiskais izpētes centrs (IRCTP). IRCTP dibināts Tbilisi valsts konservatorijā 2003. gadā ar UNESCO atbalstu, un pirmajā Starptautiskajā tradicionālās daudz balsības simpozijā (2002) piedalījās pasaulē augstu vērtēti entomuzikoloģi. Tbilisi valsts konservatorijas Tradicionālās daudz balsības starptautiskais izpētes centrs ir divu starptautisku organizāciju dalībnieki: ESEM (Eiropas Entomuzikoloģijas seminārs) un ICTM (Starptautiskā tradicionālās mūzikas padome).

IRCTP dalībniekiem ir daudzu gadu pieredze projektu vadībā un finansēšanā – tas galvenokārt organizē Starptautisko tradicionālās daudz balsības simpoziju. Kopš 2002. gada rīkoti 10 simpoziji, un 11. simpozijš paredzēts 2022. gada septembrī. Iepriekšējos simpozijos uzstājušies vairāk nekā 100 ārvalstu un Gruzijas speciālisti un līdz 1000 Gruzijas un ārvalstu dziedātājiem, kas izpildīja gruzīnu un citu tautu dziesmas no 20 dažādām pasaules valstīm. Centra mājas lapā (www.polyphony.ge/) publicēti iepriekšējo simpoziju protokoli un brošūras (pēdējie 5 ietver arī DVD diskus).

Turklāt centram ir plašs starptautisko kontaktu loks, un tas nemitīgi īsteno vietējā un starptautiska mēroga projektus.

BALTKRIEVIJA

Asociētais partneris

**Baltkrievijas
kultūras-izglītības centrs
„Dudarskaja
Hlyboččyna”**

Mūsu organizācija nodibināta ar mērķi piedalīties dažādos projektos, kas saistīti ar pilsoniskās sabiedrības un minoritāšu tēmu. Mēs runājam par to, kā aizsargāt tiesības, cilvēka brīvības, pilsonisko brīvību, un rīkojamies, lai atbalstītu demokrātijas, zinātnes, augstākās izglītības, izglītības, mācību un audzināšanas, kultūras, mākslas, kultūras objektu un tautas mantojuma aizsardzību. Rīkojam arī aktivitātes Eiropas integrācijas nolūkos un lai dibinātu kontaktus un sadarbotos biedrību vidū, kā arī aktivitātes, kas atbalsta kopienu attīstību un vietējās kopienas. Mēs sasniedzam šos mērķus, organizējot dažāda veida pasākumus, tajā skaitā neformālo pieaugušo izglītības mācību aktivitātes, kas saistītas ar tradicionālo kultūru.

Mums ir pieredze koncertu organizēšanā – mēs koncentrējamies uz tautas mūziku. Esam ierakstījuši un izdevuši mūzikas ierakstus. Daži no mūsu projektiem tieši veltīti dūdu spēlei, tās saglabāšanai, izaugsmei un veicināšanai.

Kopš 2017. gada esam organizējuši „Eiropas dūdu reģionu festivālu Baltkrievijā, Hlibokajā”. Festivāls rosina dažādu Eiropas dūdinieku reģionu apvienošanu, organizējot kopīgus pasākumus un pieredzes apmaiņu.

Mūsu mērķauditorija ir Polijā dzīvojoša baltkrievu mazākumtautība, kas mīt Podlases reģionā. Vēlamies iesaistīt viņus baltkrievu dūdu spēles kultūras atdzīvināšanā.

LABAS PRAKSES PIEMĒRI

LATVIJA

**Biedrība
„Suitu kultūras mantojums”**

**Dūdu spēles un izgatavošanas
prasmju atjaunošana suitu novadā**

Senākās ziņas par suitu dūdiniekiem atrodamas no deviņpadsmitā gadsimta vidus – dūdinieki pieminēti 1860. gada vasarā, kad Krievijas troņmantnieks Aleksandrs II viesojās Liepājā, un viņa priekšā atsevišķā mūzikas paviljonā uzstājās suitu kopa ar septiņām dūdām un astoņiem āžragiem.

Deviņpadsmitā gadsimta beigās dūdas Latvijā tikpat kā vairs nespēlēja, iespējams, tās bija izspieduši citi mūzikas instrumenti. Divdesmitā gadsimta pirmajā pusē suitu reģionā vēl bija atrodami pēdējie dūdinieki. Tomēr gadsimta vidū dūdu spēle izzuda uz vairāk nekā sešdesmit gadiem.

Dūdu spēle suitu novadā sāka atdzimt 2013. gada janvārī, kad pirmās dūdas uz Alsungu atveda tā brīža Alsungas Sv. Miķeļa Romas katoļu baznīcas priesteris Andris Vasiļevskis. Eduarda Klinta darinātās dūdas trenējoties sāka spēlēt muzikante Aleta Lipsne. Dūdu spēlei uzradās vēl vairāki vietējie interesenti. 2014. gadā Eduards Klints sāka vadīt dūdu spēles mācības Alsungā. Šīs mācības un divu instrumentu iegādi finansēja vietējā NVO – biedrība „Suitu etniskās kultūras mantojums”. Suitu dūdinieki (trīs dūdinieki un viens bundzinieks) pirmo reizi publiskas priekšā

uzstājās 2014. gada jūnijā Alsungā, Starptautiskajā burdona festivālā.

Pašlaik Alsungā jau ir divpadsmit dūdinieku, un ik gadu viņu skaits pieaug.

No 2019. līdz 2020. gadam dūdas sāka darināt arī folkloras kopas „Suitu dūdenieki” vadītājs Juris Lipsnis.

Lipšņu ģimene – dūdu tradīcijas entuziasti suitu novadā

Aleta Lipsne – suitu tradicionālās kultūras kopēja un arī slavenās folkloras kopas „Suitu sievas” dziedātāja – suitu novadā bija pati pirmā, kas apguva dūdu spēli, un tas notika 2013. gadā. Sākumā viņa pašmācības ceļā iemācījās spēlēt dūdas. Viņai lieti palīdzēja profesionālā izglītība mūzikā.

Tomēr vēsturiski bija pieņemts, ka dūdas spēlē vīrieši, un par tām ieinteresējās arī viņas vīrs Juris. Taču Jurim nebija ne muzikālās izglītības, ne praktiskas pieredzes tautas folklorā. Pateicoties Eduarda Klints vadītajām mācībām un nemitīgiem treniņiem, Juris apguva instrumenta spēli labā līmenī un kļuva par folkloras kopas „Suitu dūdienieki” vadītāju.

Tā kā novadā neviens nedarināja dūdas, viņš drīz vien secināja, ka noskaņot, remontēt un darināt dūdas nāksies pašam. Lai apgūtu šīs prasmes, Juris 2017. gadā piedalījās meistardarbnīcā Drabešos. Un 2019/2020. gadā viņš suitu novadā īstenoja līdzīgu projektu ar Valsts Kultūrkapitāla fonda līdzfinansējumu. Ulda Austriņa vadībā un ar Jura Lipšņa palīdzību dalībnieki pašiem spēkiem izgatavoja septiņus dūdu instrumentus.

Suitu novadā dūdas popularizē, arī vadot meistarklases dažādos pasākumos – piemēram, Suitu amatu dienās un Suitu ģimenes dienās. Sadarbojoties ar folkloras kopu „Suitu dūdienieki” un biedrību „Suitu etniskās kultūras mantojums”, dūdas uzspēlēt var ikviens interesents. Tas iespējams, pielietojot Jura Lipšņa izgudroto metodi – mācekļi tur azotē dūdu maisu un spēlē melodiju, kamēr instruktors pūš elastīgā dūdu caurulē. Šādi higiēnas pasākumi bija īpaši svarīgi pandēmijas laikā.

Pēdējo gadu laikā šādās nodarbībās ar dūdu spēli iepazinušies vismaz 50-60 interesenti, ne vien vietējie, bet arī viesi no citiem Latvijas reģioniem un pat daži ārvalstu viesi.

Lipšņu ģimene ir Alsungas dūdienieku kodols – abi piedalās dažādos pasākumos suitu novadā un citviet Latvijā un ārzemēs, kā arī popularizē dūdu spēli meistarklasēs, meistardarbnīcās un citur, iedvesmojot pārējos saglabāt šo tradicionālās kultūras mantojuma dārgumu.

Ilggadējais Latvijas dūdenieku festivāls suitu novadā

Pēdējo gadu laikā Latvijā strauji pieaugusi interese par tradicionālo dūdu spēli un darināšanu. Sekojot „Suitu dūdenieku” ierosmei uzsākta Latvijas mēroga tradīcija – 2018. gada maija beigās „Suitu dūdenieki” kopā ar NVO „Suitu etniskās kultūras mantojums” Alsungā sarīkoja pirmo Latvijas dūdienieku saietu, kurā piedalījās sešpadsmit dūdienieki un četri bundzinieki. Šī pasākuma mērķis ir sapulcēt vienkopus pieredzē un prasmēs, kā arī mācoties no pieredzējušiem Latvijas un ārzemju dūdu speciālistiem.

Kopš 2018. gada šādi pasākumi suitu novadā notiek ik gadu, piedaloties lektoriem un praktisko meistarklašu vadītājiem no Latvijas un Igaunijas. Laba sadarbība izveidojusies ar Igaunijas speciālisti etnomuzikologi Leanni Barbo (Leanne Barbo), kā arī vērtīgas zināšanas iegūtas no Latvijas Universitātes pasniedzēja Valda Muktupāvela, kurš Latvijā atjaunojis dūdu tradīciju, kā arī citiem.

2023. gadā suitu novadā paredzēts sestais Latvijas dūdienieku festivāls. Papildus citām aktivitātēm plānots izveidot nelielu izstādi par dūdu vēsturi un atjaunošanu suitos.

Fotogrāfi: Juris Lipsnis, Dzintars Leja

Foto: Juris Lipsnis, Dzintars Leja

HORVĀTIJA

Horvātu tradicionālo mūzikas instrumentu centrs

Seno tradicionālo mūzikas instrumentu atjaunošana

Horvātijai raksturīgs ārkārtīgi bagātīgs seno tradicionālo mūzikas instrumentu arsenāls, īpaši attiecībā uz dūdveidīgajiem mūzikas instrumentiem, kam ir vismaz ducis dažādu veidu. Daudzi no tiem izzuda 20. gadsimta otrajā pusē, un neviens vairs neprata tos ne izgatavot, ne spēlēt. Dažus no tiem varēja aplūkot muzejos un noklausīties vecos audio ierakstos. Tas īpaši attiecas uz četrbalsīgajām un piecbalsīgajām dūdām dūde – ļoti vērtīgiem tradicionālajiem dūdveidīgajiem instrumentiem. Šāda tipa instrumentus, domājams, attiecīgajā reģionā ieveda horvāti, kas tur apmetās uz dzīvi septītajā un astotajā gadsimtā. Vēl 19. gadsimtā un 20. gadsimta sākumā kontinentālajā Horvātijas daļā bija daudz dūdinieku, un šiem instrumentiem cilvēku dzīvē bija liela loma. Dažus no dūdiniekiem (piemēram, Marko Križanu (Marko Križan) no Bjelovaras reģiona) joprojām piemin kā izcilus spēlmaņus un darinātājus.

Pateicoties Stjepanam Večkovicam (Stjepan Večković), atjaunoti un iedzīvināti daudzi aizmirsti mūzikas instrumenti, īpaši četrbalsīgās un piecbalsīgās dūdas. Vadoties pēc dažiem oriģinālajiem audio ierakstiem, atjaunot spēles tehniku bija ārkārtīgi sarežģīti. Mūsdienās šos instrumentus spēlē arī vairāki gados jauni muzikanti.

Tradicionālo mūzikas instrumentu spēles un darināšanas semināri

Horvātu tradicionālo mūzikas instrumentu centrs ik gadu organizē un vada virkni semināru par tradicionālo mūzikas instrumentu spēli, īpaši dūdām. Semināri notiek visā Horvātijā un lieti noder vietējām kultūras un mākslas biedrībām. Jāpiezīmē, ka daudzi tradicionālie mūzikas instrumenti ir gandrīz izzuduši un šie semināri ārkārtīgi palīdz tos saglabāt un pielāgot skatuvei. Līdz šim semināros piedalījušies vairāk nekā 1000 dažāda vecuma audzēkņi, īpaši jaunieši. Audzēkņi apgūst pamata un augstāka līmeņa dūdu un citu instrumentu spēles tehniku, dūdu noskaņošanu un uzturēšanu, kā arī senās un mūsdienu darināšanas tehnikas. Pēdējā gada laikā notikuši vismaz 10 semināri, un tos atbalstījusi Horvātijas Republikas Kultūras un mediju ministrija.

Starptautiskais dūdu festivāls Horvātijā

Kopš 2007. gada Horvātu tradicionālo mūzikas instrumentu centrs rīko Starptautisko dūdu festivālu, kas veicina un popularizē dūdu spēli. Festivāls notiek ik gadu rudenī un ilgst no trim līdz septiņām dienām. Festivāla pasākumi notiek Zagrebā un citās mazākās pilsētās (Mihovljanā, Belekā, Gospičā, Bjelovarā). Festivāla mērķis ir rosināt jaunos muzikantus saglabāt dūdu spēles tradīciju. Festivālā ietvertas arī dūdu spēles meistardarbnīcas.

Festivāla tēma katru gadu atšķiras. Tā var būt dūdu solisti, nelielas mūzikas grupas un lielāki orķestri, un visinteresantākie koncerti bijuši tie, kas veltīti dūdiniecēm. Piesaistot vairāk dūdinieku un auditorijas, papildus dūdām koncertos tiek pārstāvēti arī daudzi citi tradicionālie mūzikas instrumenti. Festivāls ir vērtīgs, jo muzikanti iepazīstas cits ar citu un dalās pieredzē ne vien par dūdu spēli, bet arī to darināšanu un uzturēšanu.

Līdz šim festivālā piedalījušies dūdu spēlmaņi un mūzikas grupas no šādām valstīm: Kolumbija, Meksika, Gana, Japāna, Īrija, Skotija, Beļģija, Nīderlande, Polija, Slovākija, Čehijas Republika, Spānija, Baltkrievija, Zviedrija, Vācija, Austrija, Itālija, Grieķija, Ungārija, Slovēnija, Serbija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija un Horvātijā.

Fotogrāfs: Stjepans Večkovičs (*Stjepan Večković*)

ITĀLIJA

„Associazione culturale
Multietnica”

Dūdu tradīcija Basilikatā: *zampogna a chiave un surdulina*

Dienvēstījuma reģionā Basilikatā, īpaši Pollino nacionālā parka apvidū dūdas ir iecienīts instruments, tās sastopamas arī Sarmento Sinni, Nočes un Agri ielejās.

Šajā reģionā spēlē divu veidu dūdas – surdulina un zampogna a chiave, kas tiek uzskatīti par Basilikatas nozīmīgākajiem mūzikas instrumentiem un vieni no galvenajiem instrumentiem kopējā itāļu tautas tradīcijā. Tas iespējams, jo reģionā joprojām aktīvi darbojas vairāki dūdinieki, pastāv vairākas dūdu darbnīcas, kā arī pateicoties dūdu spēles īpašajam skanējumam un mūzikas repertuāram.

Mūsdienās šie instrumenti joprojām tiek izmantoti tāpat kā pagātnē, lauku vidē, īpaši festivālos un reliģiskajās procesijās. Šī mūzika turpina sekot senajam mūzikas pārneses veidam, kurā galvenais ir klausīšanās prasmes, atmiņa un atdarināšana.

Zampogna a chiave dūdām ir divas koniskas stabules un divas cilindriskas burdona stabules dažādos garumos, iestrādātas koka ietvarā. Tās pievienotas gaisa maisam no kazas ādas ar caurulīti, kurā spēlmanis pūš gaisu. Zampogna a chiave stabules un burdona stabules sastāv no divām daļām. Stabules daļas (caurule un zvanveida gals) pieskrūvētas, savukārt burdona stabules daļas ir kustināmas un bīdāmas, lai tās varētu ērti noskaņot. Zampogna dūdu kreisajai

stabulei ir metāla taustiņš, ar kuru aizklāj pēdējo caurumiņu. Zampogna a chiave var būt dažādos izmēros, sākot ar 50 cm un beidzot ar 2 metru garumu. Surdulina dūdas ir mazāks instruments ar divām vienāda garuma cilindriskām stabulēm no viena koka gabala un divām cilindriskām burdona stabulēm no divām bīdāmām daļām. Arī surdulina dūdas darinātas no kazas maisa.

Zampogna a chiave no surdulina dūdām atšķiras ne vien ar izmēru, bet arī mēlītēm: pirmajām ir dubulta mēlīte, oboja ar divām burdona stabulēm, savukārt otrajām ir vienkārša mēlīte un dubulta klarnete ar divām burdona stabulēm.

Gan zampogna, gan surdulina dūdas tiek spēlētas kā solo instrumenti. Ar tām tiek izspēlēta gan ātra danču mūzika, gan lēna mūzika reliģisku procesiju laikā, un tās var spēlēt kā dziesmu pavadījumu. Tās lieliski saskan ar citiem mūzikas instrumentiem, īpaši rokas bungām jeb tamburello, kas raksturīgas itāļu tautas mūzikai, sitot ritmu danču laikā.

Šajā reģionā sastopama arī ciaramella stabule, kas Itālijā zināma kā oboe popolare (tautas oboja). Tas ir konisks instruments ar dubulto mēlīti, un to spēlē reizē ar zampogna a chiave dūdām. Parasti ciaramella stabule spēlē melodiju, bet zampogna dūdas pavadījumu.

Instrumentu darināšana

Darīdams dūdas, īpaši *zampogna a chiave*, nepieciešamas īpašas prasmes un aprikojums – virpa, urbis un rīvurbji.

Darīdams *zampogna a chiave* dūdas, izmanto dažāda veida kokmateriālus. Viena no izplatītākajām kokmateriālu kombinācijām ir kļava ietvaram, olīvkoks caurulēm (jo tas neuzsūc elpas mitrumu) un ķirškokam vai kļava stabuļu zvanveida galiem.

Lai izgatavotu dūdas, sākumā atlasītos kokmateriālus sagriež nepieciešamajā garumā un sadala četrās daļās. Kad kokmateriāli sagriezti, tos ar virpu apstrādā un piešķir pareizo formu. Burdona stabuļu cilindrisko caurumu veido uz virpas ar urbi, savukārt stabuļu konisko caurumu iegūst ar speciālo rīvurbji. Caurumu izmēri var būt dažādi, un tie iespaido instrumenta skaņojumu.

Zampogna a chiave dūdu delikātākā daļa ir mēlīte. Mēlīti darina no kaltētas niedres (*Arundo donax*): starposma variantu sadala trīs daļās, un katra daļa ir iegūta no niedres. Niedru garums nosaka skaņojumu.

Mēlītes augšdaļu nogludina olīvas lapas vai naga formā. Ja iekšējā grope ir ļoti dziļa, tā rada dobju skaņu. Starp mēlītes abām daļām ieliek apaļīgu riksti un sasienu diegu.

Lai izgatavotu gaisa maisu, parasti jāizlieto vesela kaza. Ādu mīcē ar sāli vai vara sulfātu. Pēc tam maisa kakliņā ievieto *zampogna* ietvaru, labajā priekšējā ieliek caurulīti, bet kreiso sasienu mezglā, lai nenoplūstu gaiss.

Mazās *surdulina* dūdas izgatavot ir sarežģītāk. Nelielā izmēra dēļ tās mēdz darīdams arī ar nažiem. Vienkāršās mēlītes veido no niedres. Gaisa maisu vienmēr darina no veselas kazas ādas un savieno tāpat kā *zampogna* dūdas.

Zampogna dūdinieku saiets: festivāls „Madonna di Pollino”

Pollino kalna apvidū, Basilikatā galvenie muzikantu saieti vienmēr notikuši un joprojām notiek svētceļojumu pasākumos. Festivāls „Madonna di Pollino” ir galvenais šāda veida pasākums. Festivālā tiek godināta novada svētā aizbildne – Jaunava Marija. Visi reģiona dievlūdžēji iet svētceļojumā, lai lūgtu Dievmāti, uz vairāk nekā 1500 m augstumā kalnos iebūvētu svētvietu Sanseverino Lukāno apgabalā. (*San Severino Lucano*). Tur, kā vēsti vietējie nostāsti, 18. gadsimtā alā parādījusies pati Jaunava Marija.

Pollino festivāls iedalīts trīs posmos.

Pirmais notiek pirmajā jūnija nedēļas nogalē, kad visas dienas garumā lielā procesijā cauri visiem alejas ciemiem Jaunavas Marijas statuja tiek nestā no Sanseverino Lukāno ciemata uz svētvietu. Visu laiku skan mūzika un notiek danči, piedaloties daudziem *zampogna* dūdiniekiem, un tiek pasniegti ēdieni un dzērieni.

Otrais posms notiek kalnos piektdien un sestdien pirms jūlija pirmās svētdienas. Svētvietā ieplūst simtiem svētceļotāju, kas tur pārnakšņo vismaz vienu reizi. Notiek procesijas, nakts vigīlijas, dziedāšana un dejas, nepārtraukti spēlējot *zampogne* dūdas, *organetti* (diatonisko akordeonu) un *tamburelli*, kas rada šī pasākuma akustisko noskaņu.

Trešais un noslēdzošais posms notiek septembra otrajā nedēļas nogalē un sākas svētdienas naktī ar vigīliju svētvietā, pēc tam notiek ilga procesija, kad, noslēdzot ciklu, *zampogne* dūdu pavadījumā svētās Jaunavas statuja tiek aiznesta atpakaļ uz Sanseverino Lukāno ciematu.

Svētku kulminācija, kam ir liela nozīme arī mūzikas tradīcijās, ir otrais posms jūlijā, kad kalnā pulcējas simtiem svētceļnieku no dažādiem reģioniem. Viņu vidū ir arī daudz muzikantu, īpaši *zampogna* dūdinieku.

Pollino festivāls ir fantastiska iespēja Itālijā paklausīties tradicionālās *zampogne* dūdas. Šo pasākumu laikā vecākās paaudzes muzikanti savu mūzikas repertuāru nodod arī

jaunajiem muzikantiem, turklāt ir iespējams no pašiem darinātājiem nopirkt mūzikas instrumentus.

Pollino festivāls ir viens no galvenajiem Itālijas pasākumiem, kuros var vērot un klausīties joprojām aktīvo mūzikas tradīciju. Tas ir unikāls gadījums, un laika gaitā to aplūkojuši daudzi pētnieki. Šajos svētkos būtiski arī, ka satiekas *zampogne*, *organetto* un *tamborello* spēlmaņi. Dažādu paaudžu muzikanti no dažādiem ciemiem un reģioniem uz dažām dienām sapulcējas neformālā gaisotnē un rada īpašu mūzikas kopienību. Tādējādi festivālam ir liela nozīme tautas instrumentu mūzikas saglabāšanā.

Jau pirms gadsimta šos svētkus, koncentrējoties uz svarīgo mūzikas lomu, aprakstīja rakstnieks un ceļotājs Normans Duglass (*Norman Douglas*):

„Tas ir sava veida pikniks par godu Jaunavai Marijai. Pie kapelas apmetušies divi tūkstoši cilvēku ar iespaidīgu ēzeļu un mūļu armiju, kuru brēcieni saplūst ar niedru un dūdu lauku mūziku – tās ir divu veidu dūdas, parastās Kalabrijas veida dūdas un Basilikatas dūdas, kas ir daudz lielākas un ar skanīgu basa toņkārtu, bet tādas drīz izzudīs. [...] Visās malās redzu, kā dejotāju pulciņi danco *pekoraru* pie laucinieku takts, dūdu pavadījumā – tas ir atturīgs *tarantellas* paveids, kur dancotājs lēk apkārt kā tāds fauns, aicinādams un sizdams knipjus, kamēr viņa deju biedre nodurtu skatienu izvairās no šiem aplidošanas centieniem. [...] Nakts nenes mieru, taisni otrādi, kņada pieņemam spēkā kā nekad; pļāvā un zem kokiem spoži gail uguns kuri; dancotāji dejo nepagurdami, dūdinieki tik pūš no savām bronzas plaušām, neizrādīdami ne mazākās noguruma pazīmes.” (*Norman Douglas*. 1926. „*Old Calabria*”. *Martin Secker*. Londona. 151.–153. lpp.)

Atsauces:

- - Scaldaferrī N., (2005), *La zampogna in Basilicata*. In Gioielli M., *La Zampogna, gli aerofoni a sacco in Italia, Il sējums, Cosmo Iannone Editore, Isernia*.
- - Scaldaferrī N., (2022), *The Bagpipes in the Mount Pollino Area (Southern Italy)*. In Morgenstern U., Ahmedaja A., *Playing Multipart Music Solo and Ensemble Traditions in Europe, European Voices IV, Böhlau Verlag, Vīne*;
- - Mirizzi F., (2005) *Le vie del sacro in Basilicata, Mondo Basilicata n.5, 37–40. lpp.*
- *Fotogrāfijas:*
- *Madonna del Pollino: Domenico Miraglia (Domenico Miraglia) (organetto) un Džuzepe Salamone (Giuseppe Salamone) (zampogna a chiave)* kalnu mežu procesijas laikā spēlē pie Jaunavas Marijas statujas.
- Muzikants un amatnieks Kirino Valvano (*Quirino Valvano*) ar pašdarinātajām *zampogna* a *chiave* dūdām.
- Muzikants un amatnieks Kirino Valvano ar pašdarinātajām surdulīna dūdām.

SPĀNIJA

„Asociación
Gaiteros de Graus”

DŪDAS UN TRADĪCIJAS: SVĒTKI GRAUSĀ

Ribagorsa (Ribagorza) ir tradīcijām bagāts reģions ar izteiktu kultūras identitāti, kam pēdējo gadu laikā jācīnās par saglabāšanu. Tādus senos instrumentus kā dūdas nomainījuši modernie instrumenti, un, pielāgojoties mūsdienām, mainījusies arī mūzika. Tā kā Pirenejos sarūkie dzīvotāju skaits, jaunajam dzīvesveidam pielāgojušās arī senās svinības, kurām raksturīgs reliģisks dabas rituālais elements.

Lai arī vairumā Ribagorsas pilsētu izdevies saglabāt tradicionālos svētkus un to rituālās dejas, Grausā vērojams, kā svinībās sajaucas reliģiskās un pagānu tradīcijas. Vesperu laikā, 12. septembrī ierodas dūdinieki. Viņus uz viduslaiku tilta sagaida pilsētas augstākās amatpersonas (laicīgās varas un reliģijas pārstāvji) un Grausas iemītnieki. Izejot cauri Barbastro vārtiem, atskan dziesma „Entrada de la Gaita” („Dūdinieku ierašanās”). Visu pilsētu pārņem šaujampulvera

un bazilika smaržas. Svinības ir sākušās, un bez dūdiniekiem tās nav iedomājamas.

Dūdinieki interpretē intīma un rituāla rakstura melodijas, spēlējot pavadījumu mūsu svētajiem aizbildņiem veltītām dziesmām. Pārpildītajā Svētā Miķeļa baznīcā viens no dūdiniekiem spēlē „Albada”, kamēr skan musketes zalves, visu telpu piepildot ar šaujampulvera smaržu.

Dūdas un dūdinieki ir šīs fiestas centrālais elements. Tie piedalās reliģiskās procesijās un „Plaza Mayor” (Galvenajā laukumā) spēlē „Dance” (tradicionālās zobenu dejas) melodijas, kamēr ļaužu pūlis skatās Grausas tradicionālo deju priekšnesumus, kas tiek izpildīti tikai divreiz gadā: 13. un 14. septembrī.

Dūdinieki spēlē pavadījumu arī „Pllega” ceremonijā, kad Grausas ielās vāc ziedojumus brālībai „Santo Cristo”, kas sedz svinību izmaksas, un 15. septembra rītausmā spēlē dziesmas „Albada” pavadījumu, tādējādi dūdiniekiem svinībās „Fiestas de Graus”, kas 1973. gadā tika pasludinātas par Valsts tūrisma objektu, ir būtiska loma.

Mūzikas instrumentu izgatavošana: *boto* dūdas, Ribagorzas rags un *clarí*

Dūdas ir mūsu reģionam raksturīgākais mūzikas instruments, bet ansamblī, kuros spēlē oboju un dūdas, atrodami arī Ribagorsā. Viens no tādiem ir „Gaiters de Caserras (Kaserasas dūdinieki), kas spēlē *gaita de boto* (Aragonas dūdas) un divas *trompas de Ribagorza* (tradicionālā Ribagorsas oboja). Kaut arī tradīcija pārtrūkusī tikai uz dažiem gadiem Pilsoņu kara laikā, mūsu dūdas izzuda, un 1945. gadā tās aizvietoja ar citām dūdām no Galīcijas. Tādēļ folklorā tika izmantotas galīciešu dūdas, jo mūsu tautas instrumentus vairs neizgatavoja un nespēlēja.

Astoņdesmitajos gados sākās mūsu mūzikas instrumentu atgūšanas process, ieskaitot mūsu *gaita de boto* dūdu izpēti. Tās izpētīja Marsels Gaztelli (*Marcel Gaztelli*) no Tarbes un, vadoties pēc Bestuē atrastām dūdām, uzzīmēja dūdu rasējumu. 1990. gadā šīs dūdas atgriezās Grausā, un dūdinieki atsāka spēlēt vecos instrumentus, kurus reiz bija spēlējuši Ribagorsas kalnu iedzīvotāji.

Tikmēr mūsu brīnišķīgā oboja *tromba de Ribagorza* grima aizmirstībā, līdz viens tās eksemplārs tika atrasts kādā Grausas namā, un pēc dažiem gadiem – vēl viens. 1991. gadā šo instrumentu atjaunoja Mariano Paskuals, kurš bija uzņēmis atgūt Kaserasas dūdinieku trūkstošo elementu.

Tā kā nebija neviena šī instrumenta darinātāja, kurš varētu to izpētīt, viņš nolīga instrumentu labotājus no Tulūzas Oksitāņu konservatorijas. Tur pirmās šī instrumenta kopijas izveidoja Klods Romero (*Claude Romero*) un Bernats Desblanks (*Bernat Desblanc*). Mūsu dūdas un oboju turpināja darināt vietējie darinātāji Migels Ferrers (*Miguel Ferrer*) un vēlāk arī Serdži Ljena Murs (*Sergi Llana Mur*).

Mariano Paskuals un Serdži Ljena turpināja pētīt

zudušos instrumentus, kurus reiz spēlēja gani, un arī paši tādus izgatavoja. 2022. gada novembrī viņi prezentēja savu pētījumu par tradicionālo instrumentu *clarí*, kas bija izplatīts Isavenas (*Isábena*) upes ielejā.

Tradicionāli mūsu instrumenti bija saistīti ar mūsu zemi, tās resursiem, materiāliem. Kokmateriāls iegūts no mūsu mežiem, un instrumentos visbiežāk izmantoti bukši, olīvkoks un mandeļu koks.

Dekoratīvie materiāli, kas stiprina instrumenta vājākās daļas, visbiežāk ir mūsu mājās un baznīcās atrodamie govju ragi, kauls vai skārds. Mūsu instrumentos iegravēti saules aizsardzības simboli un citi elementi, piemēram, čūskāda, jo čūska tiek uzskatīta par maģisku un ezoterisku dzīvnieku, tādējādi tā mūsu dūdām piešķir mistisku tēlu.

Mūsu dūdām raksturīgas arī kleitas. Kad kādam dūdiniekam nomira meitiņa, viņš sēru un skumju iespaidā uzvilka dūdām meitas kleitu. Tādā veidā, spēlējot dūdas, viņš it kā atkal turēja meitiņu rokās, un viņa dziedāja. Šīs nostāsts izplatījās visā Aragonā, un arī citi dūdinieki sāka saviem instrumentiem vilkt kleitas. Vai šīs skumjais stāsts ir patiesība, mēs nekad nenoskaidrosim, taču, to stāstot, cildinām atjautīgo dūdinieku.

SKATS NĀKOTNĒ

Mūsu globalizācijas pasaulē, kur viss norit ļoti strauji, uz mirkli jāapstājas, jāievelk elpa un jāpadomā uz priekšu. Kurš turpinās tradīciju, kad mēs vairs to nevarēsīm? Mūsu jaunieši dzīvo jaunā digitālā laikmetā, kur rokas stiepiena attālumā pieejama jauna pasaule, kur ar lietotņu un tālrunu iespējams sazināties ar tūkstošiem cilvēku simtiem kilometru attālumā. Daudzos mūsu dzīves aspektos novērojama novienādošanās: modē, mūzikā, ko klausāmies...

Taču jaunā paaudze arvien vairāk attālinās no savas dzīves vides un aizmirst visu, kas to saista ar savu zemi, un tādējādi izzūd visi rituāli un tradīcijas. Šī problēma raksturīga arī citur, kā esam pārliecinājušies sarunās ar kolēģiem no citām valstīm.

Esam īstenojuši vairākus projektus Rigaborsā (Aragonā), lai izplatītu un veicinātu tradicionālo mūziku un zināšanas par mūsu tradīcijām bērnu un pusaudžu vidū. Esam sadarbojušies ar skolām, ieviesuši tradicionālo mūzikas instrumentu apguvi mūzikas skolās un rīkojuši intensīvus tradicionālās mūzikas kursus dažādos apgabalos un ar dažādiem profiliem. Visās programmu aktivitātēs esam uzstādījuši mērķus un koncepcijas, kas neaprobežojas tikai ar dūdu spēles apguvi. Mūzikas koncepcijas ir cieši saistītas ar lingvistisko, ģeogrāfisko, vēsturisko dabu...

Fotogrāfi:

Serdži Ljena, Pili Tedo (*Pili Tedó*),

Hosē Manuels Betato (*José Manuel Betato*)

Pepas Čiretas projekts

Kā stāsta projekta autors Serdži Ljena Murs, bija īpaši svarīgi izveidot vizuālo stimulu, kas mainītu iesakņojušos sistēmu. Pepa Čireta (*Pepa Chireta*) piedzima šai zemē un vēlējās kļūt par dūdinieci. Pepa atcerējās vecos dūdiniekus, kas ar dūdām spēlēja skaistas melodijas, tādēļ šo instrumentu un dziesmu meklējumos devās uz Pirenejiem. Tika radīts skolām paredzēts uzvedums ar papildu aktivitātēm, lai publicētu mūsu instrumentus un tradīcijas. Tika izlaists ģimenes auditorijai piemērota koncerta ieraksta kompaktdisks ar nosaukumu „*Pepa Chireta: música, bailes y otras historietas*” (Pepa Čireta: mūzika, dejas un citi stāsti).

Mēs organizējam arī tradicionālās mūzikas meistardarbnīcas, kurās bērni un pusaudži pielieto savas muzikālās zināšanas praksē, spēlējot instrumentus, lai izdzīvotu jaunu pieredzi ar Pireneju tradicionālo mūziku.

Pēdējais sarežģītais uzdevums bija ieviest tradicionālos instrumentus mūzikas skolās. Šim nolūkam bija jāsastāda mācību programmas piedāvājums. Tai jābūt pievilcīgai un jāatbilst izvēlētajam mērķim – iepazīstināt bērnus ar tradicionālo mūziku un instrumentiem.

„*Mis amigos gaiteros*”

Mūsu draudzene Pepa Čireta braukā pa Pirenejiem un citām teritorijām, meklējot instrumentus un melodijas un sadraudzējas ar dažādiem cilvēkiem. „*Mis amigos gaiteros*” (Mani draugi dūdinieki) ir jauns projekts, kuru Serdži Ljena Murs īstenoja māsēsēdes laikā. Tā ir videoklipu kolekcija, kas publicēta platformā „YouTube”, kur dažādi Eiropas dūdinieki stāsta par saviem instrumentiem un izpilda melodijas. Šajos videoklipos varam uzzināt interesantus faktus par citām valstīm, par to ģeogrāfiskajiem apgabaliem un klausīties dažādas Eiropas valodas. Šo saturu papildina preču kolekcija ar dažādām dūdu tematikas ilustrācijām (somas, t-krekli, krūzes...), kas izveidota, lai vizuāli atainotu brīnišķīgo dūdu pasauli.

SLOVĀKIJA

„Cech slovenských gajdosov”

Slovāku dūdu kultūra un UNESCO

Pēc Slovāku dūdinieku ģildes iniciatīvas 2015. gada 2. decembrī slovāku dūdas un dūdu kultūra tika iekļauta prestižajā UNESCO Nemateriālā mantojuma sarakstā. Pēc tam arvien vairāk jauniešu sāka interesēties par iespēju apgūt dūdu spēli. Pirms tam dūdinieki piedalījās dažos dūdu festivālos un ik pa laikam arī folkloras pasākumos un festivālos. Pēc reģistrācijas Nemateriālā mantojuma sarakstā dūdām un dūdu dejām uzmanību sāka pievērst folkloras ansambļi un visa folkloras kopiena, radot jaunas iespējas pārstāvēt dūdu kultūru, īpaši deju un instrumentālajā mūzikā.

Viens no folkloras ansambļiem, kas turpina dūdu tradīciju, ir „FS Ponitran”, un tas izveidojis vairākas programmas, kurās liela loma piešķirta dūdām. SL'UK (*Slovenský ľudový umelecký kolektív – Slovākijas valsts tautas deju kolektīvs*) ir profesionāls deju ansamblis, kas savā repertuārā izmanto arī vairākas dūdu instrumentālās interpretācijas, aizvedot dūdu kultūru līdz pat nozīmīgāko Slovākijas teātru skatuveim.

Dūdu kultūrai Slovākijā ir ļoti liela nozīme tai cilvēku kopienā, kas cenšas saglabāt folkloras izpausmju unikalitāti un savdabību, jo tās raksturo reģionā dzīvojošo cilvēku identitāti un paražas. Iekļaujot dūdas UNESCO sarakstā, tās iemantojušas vairāk cieņas. Pašvaldības, kurās dzīva dūdu tradīcija, cenšas to uzturēt un attīstīt. Folkloras kopienā pieaugusi bijība pret dūdām, un tās parādās visos vērienīgākajos festivālos. Dūdas izmantot, ja ir iespēja, mēģina arī citi folkloras ansambļi un kopas.

Festivāls „Gajdošské fašiangy”

Viena no mūsu pirmajām aktivitātēm, kas arī kļuvusi par vienu no galvenajiem Slovāku dūdinieku ģildes pasākumiem, ir festivāls „Gajdošské fašiangy”. Festivāls notiek jau 36 gadus. Svarīgi labās prakses piemēri, kurus festivāls joprojām turpina:

- koncentrēšanās uz jaunāko paaudzi. Gatavojoties festivālam, vietējie skolnieki savā mācību procesā mācās par dūdām un tradīcijām. Festivālā ir iespēja uzstāties jaunajiem dūdiniekiem.
- Slovāku dūdinieku un amatnieku tikšanās vieta. Vairums slovāku dūdinieku un amatnieku satiekas tieši šajos svētkos un Slovāku dūdinieku ģildes kopsapulcēs, lai uzturētu kopienu, dalītos labās prakses piemēros utt. Par šīm tēmām arī regulāri notiek meistardarbnīcas.
- Tradīciju saglabāšana. Slovāku dūdinieku ģildes kopsapulcē tiek pārrunātas jaunās tendences un riski saistībā ar šo tradīciju, piemēram, kopīga dūdu spēle kopā ar citiem dūdiniekiem vai grupu, kas apdraud individuālās dūdu spēles mākslu. Rezultātā tika izveidota dūdinieku konkursa koncepcija.

Dūdu kultūras iepazīšana publikāciju ceļā

Pārbaudīta metode, kā piesaistīt dūdu kultūrai jaunpieņacējus, ir dūdu kultūras informācijas vākšana un saglabāšana un pasniegšana mūsdienu patērētājiem saistošā veidā. Lūk, dažas jaunākās publikācijas, kas sniedz ieskatu dūdu kultūrā Nitras reģionā, rietumu Slovākijā.

Roberta Žilika (*Robert Žilík*) grāmata „*Kebi ňebov kanás trúbev*“.

Autors apraksta 300 gadus seno cūku, aitu un citu lopu ganu tradīciju. Lasītājiem pirmo reizi ir iespēja izlasīt 1718. gadā tapušus ganu rakstus no grāfa Hunjadija (*Huňady*) muižas. Memuāros un autora atstāstītajos nostāstos un leģendās var iepazīties ar ganu pasauli, dzīvi senajās saimniecībās un mānīcīgus stāstus par mītiskām parādībām (burvestībām, burvju stabulēm).

Grāmatā dūdu tradīcija mūsu Nitras reģionā aprakstīta gan tekstos, gan attēlos, kopumā par 60 dūdiniekiem. Šis fakts nozīmē, ka mūsu reģions ir viens no galvenajiem dūdu spēles apgabaliem Slovākijā. Publikācijā minētie mākslas darbi, kas atrodami Slovākijas muzejos, apliecina ganu un muzikantu vēsturi. Autors godina dzīvos un mirušos mūzikas tradīciju kopējos (uzskaitot virkni konkrētu personu). Nodaļā „Kā mēs atklājām dūdiniekus” autors ieskicē gan vēsturi, gan mūsu iespējamo ceļu, atgriežoties pie senču vērtībām. Grāmatas noslēgumā lasītājam piedāvātas 90 dziesmas (notis, daudzas piemērotas dūdu spēlei) ar autentiskiem dziesmu vārdiem, lai varētu izplatīt mūsu tautas mūzikas kultūru.

Publikācija „*Kebi ňebov kanás trúbev*” domāta vēstures, etnogrāfijas cienītājiem, folkloristiem, skolām reģionālās izglītības nolūkos, kā arī pašvaldību amatpersonām savu ciematu prezentēšanas mērķiem, kultūras un atpūtas vietās reģionu viesiem un vispārējai auditorijai. Autors ar lirisko informāciju izglīto un izklaidē lasītāju, bet galvenais mērķis ir iepazīstināt Nitras reģiona jauno paaudzi un vecākās paaudzes ar vēstures un kultūras nozīmību.

Atsaucoties uz šo publikāciju, dūdinieks Tomašs Blažeks (*Tomáš Blažek*) ierakstīja kompaktdisku „*Chodí Gajdoš Po Dedine*” („*Dūdinieks staigā pa ciemu*”). Kompaktdisks aptver vairākas muzikālas daļas jeb runda (*posms*), apspēlējot dažādas ainas iz ciema iedzīvotāju dzīves, piemēram, vakara dančus, Ziemassvētkus, budēļus, karu, danču balles utt. Dziesmās dzirdamās melodijas atskaņotas ar dūdām no Nitras reģiona, kā arī daudziem citiem tradicionālajiem instrumentiem.

Inovācijas

Pēdējo gadu laikā Slovākijā esam novērojuši pieaugošu interesi par dūdu spēli, galvenokārt bērnu un jauniešu vidū. Tomēr ne visi iesācēji var atļauties jaunas dārgas dūdas, un ne visiem ir iespēja instrumentu aizņemt. Paredzam, ka dūdu darināšana kļūs lētāka, kad šim nolūkam sāks izmantot trīsdimensiju printerus.

Tas nozīmē, ka jāizveido dūdu trīsdimensiju modelis un jāizmanto FFF tipa trīsdimensiju printeris, lai samazinātu ražošanas izmaksas. Jāpiemin arī, ka šīs ražošanas metodes mērķis ir nevis aizvietot klasiski tradicionālo koka instrumentu, bet gan ieviest tirgū lētāku versiju iesācējiem, lai apgūtu spēles tehniku. Spriežot pēc līdz šim veiktajiem eksperimentiem, secinām, ka trīsdimensiju printera darinātās dūdu detaļas spēj atskaņot klasiskajām koka dūdām līdzīgus toņus, taču ievērojami atšķiras skaņas nokrāsa.

Fotogrāfs: Miso Veselskis (*Miso Veselsky*)

GRUZIJA

V. Sarajshvili Tbilisi valsts konservatorija

Gruzīnu dūdas gudastviri reiz bija populāras Kartli, Rača, Adžārijā (kur tās dēvē par čiboni), Meskheti (kur tās sauc par tulumi) un Pshavi. Tās cita no citas atšķiras ar tembru, jaudu/maisa apjomu un abu stabuļu caurumiņu skaitu. Mūsdienās šo instrumentu tradīciju galvenokārt uztur divos Gruzijas reģionos – Adžārijā un Račā.

Adžārijas dūdas. Bez *čiboni* spēles nav iedomājams Adžārijas, kas ir dienvidrietumu reģions Gruzijā, tradīciju mantojums. Agrāk šo instrumentu vienmēr spēlēja kopienas svinībās. Ar to tika izspēlētas gandrīz visas deju melodijas. Daži *čiboni* dūdinieki spēlēja dejojot. Lai iegūtu *mečibone* jeb *čiboni* dūdinieka statusu, bija ideāli jāpārvalda instrumenta spēle un tā izgatavošanas māka. Parasti tā bija dzimtas tradīcija, kuru tēvs nodeva dēlam. Pēdējos gadu desmitos *čiboni* dūdinieku skaits Adžārijā sarucis. Kaut arī *čiboni* spēlē dažādu vecumu cilvēki, arvien mazāk ir tādu, kas pārvalda instrumenta darināšanas māku, un visbiežāk tie pieder vecākajai paaudzei.

Murads Tavartkiladze (*Murad Tavartkiladze*) (dzimis 1961. gadā) ir Adžārijas *čiboni* tradīcijas pārstāvis un virtuozs. Viņš joprojām dzīvo un strādā savā dzimtajā Kokotauri ciemā Kedas pašvaldībā. Tavartkiladze savu vēlmi spēlēt *čiboni* saista ar bērnības atmiņām. Toreiz, bērnībā spēcīgu iespaidu uz viņu bija atstājusi tēva Merdiala Tavartkiladzes un slavenā dūdinieka Vaso Iremadzes kopspele. Viņa pirmais *čiboni* pasniedzējs bija tēvs un vēlāk arī Vaso Iremadze. Četrpadsmit gadus vecais Murads jau prata spēlēt *čiboni*, un kopš tā laika sāka apgūt arī instrumenta izgatavošanas māku. Murads Tavartkiladze ir būvinženieris, taču viņa dzīve un darbs ir cieši saistīti ar *čiboni*. Šajā jomā viņš guvis plašu pieredzi: gadiem spēlējis Batumi VET skolas horeogrāfijas ansambli, Kedas ansambli „Fesvebi”, ciema Tshkomoris *khorumi*¹ deju kopā, pasniedzis *chiboni* spēli Gruzijas Valsts dziesmu un deju ansamblim „Erision”. Viņš joprojām pasniedz lekcijas studentiem Kedā, kā arī interesentiem no visas Gruzijas un pasaules. Viņš lēš, ka laika gaitā izgatavojis vairāk nekā 300 *čiboni* dūdu. Murads Tavartkiladze ir tipisks savas tradīcijas pārstāvis ar mantotām zināšanām, kurās ietilpst instrumenta spēles un uzstāšanās prasmes. Viņš ne vien dalās zināšanās un pieredzē ar interesentiem jauniešu vidū, bet arī popularizē dūdas, piedaloties folkloras koncertos, vietējos un starptautiskos festivālos un projektos.

Račas dūdas. Rietumgruzijas augstienes reģions Rača slavens ar seno dūdu tradīciju, kuru gruzīnu valodā sauc par *mestvireoba*². Zināms, ka 19. gadsimtā šai reģionā bijis daudz dūdinieku. Viņi galvenokārt klejojuši un reizēm šķērsojuši arī Gruzijas robežas. *Mestvireobas* pamatā ir spēcīga meistara-mācekļa tradīcija. Slavenam meistaram piešķīra 12 līdz 15 gadus vecu pusaudzi, un laika gaitā māceklis apguva viņa arodu. Bez *mestvire* dūdiniekiem nebija iedomājamas nevienas svinības. Viņi izmantoja *gudastviri* ne vien kā solo instrumentu, bet arī kā dziesmas pavadījumu. 20. gadsimtā šī tradīcija sāka zaudēt nozīmi, un *gudastviri* uzstāšanās notika arvien retāk. Tagadējo *gudastviri* tradīcijas atjaunošanas kustību organizē divi jauni muzikanti – Tornike Skhiereli un Levans Berelidze (*Levan Berelidze*).

¹ *Khorumi* ir kara dejas kas radusies Gurijas/Adžārijas reģionā

² *Mestvire* – gudastviri spēlmanis dūdinieks Mestvireoba – dūdu uzstāšanās tradīcija

Tonike Skhiereli (dzimis 1989. gadā) jau kopš bērnības interesējies par gruzīnu tautas mūziku – daudz balsīgajām dziesmām un mūzikas instrumentiem. Viņa aizrautību veicināja folkloras noskaņa, kas 20. gadsimta 90. gados valdīja viņa ģimenē un dzimtajā ciemā.

Tornike pabeidza Džordži Mtatsmindeli (*Giorgi Mtatsmindeli*) dziedājumu koledžu (Tbilisi), kur viņš ieguva tautas dziesmu un dziedājumu kora diriģenta profesiju. Studiju laikā viņš bieži atgriezās Račā, lai ievāktu tautas mūzikas paraugus. Viņu interesēja arī tradicionālo mūzikas instrumentu darināšana, un viņš meklēja informāciju gan tradīciju turpinātāju vidū, gan zinātniskajā literatūrā.

Pabeidzis studijas, Tornike atgriezās Račā. Kopš 2016. gada viņš strādā par skolotāju Oni pašvaldības Tautas folkloras centra Dziedāšanas skolā. Viņš arī vada folkloras ansambļus – „Sagalobeli” un „Dziriani” – ar Račas tautas mūzikas repertuāru. Viņš spēlēja visus Račā izplatītos instrumentus, ieskaitot *gudastviri*.

Pateicoties Gruzijas Kultūras, sporta un jaunatnes ministrijas finansējumam, Tornike Skhiereli 2022. gadā Oni pašvaldībā nodibināja tradicionālā *čianuri*³ un *gudastviri* izgatavošanas meistarumācekļu skolu. Projekta laikā tika ierīkotas darba telpas ar instrumentu izgatavošanai nepieciešamo aprīkojumu un inventāru. Mācekļi ne vien darina instrumentus, bet arī apgūst spēles mākslu. Viņš arī bieži rīko meistardarbnīcas gan ārvalstu viesiem Račā, gan ārzemēs.

Levans Berelidze (dzimis 1990. gadā) uzauga ģimenē, kas Račā bija slavēta ar bagātajām muzikālajām tradīcijām. Gruzīnu daudz balsīgajai dziedāšanai un tradicionālajiem instrumentiem viņa dzīvē bija nozīmīga loma jau kopš bērnības. Dažādus instrumentus spēlēja arī viņa vecāki, brālis, bērni un brāļabērni.

Neilgu laiku pēc Levana piedzimšanas viņa ģimene pārcēlās diezgan tālu no Račas uz rūpniecisko pilsētu Rustavi, kur dzīvoja līdz 2016. gadam. Levans pabeidza Džordži Mtatsmindeli Dziedājumu koledžu (Tbilisi), kur apguva folkloras dziesmu un dziedājumu kora diriģenta profesiju.

2016. gadā Levans Berelidze ar vecāko brāli atgriezās dzimtajā Račā. Kopš tā laika viņš vada dziedājumu kori Nikortmindas katedrālē, strādā par skolotāju Ambrolauri pašvaldības Valsts folkloras centra Dziedāšanas skolā un vada Berelidzes ģimenes ansambli, kura dalībnieki pārstāv trīs paaudzes.

Levans Berelidze sāka interesēties par *gudastviri* 2011. gadā. Viņš nolēma mācīties šī instrumenta spēli un senā *gudastviri* izgatavošanas noteikumus no Račā un Kartli joprojām dzīvojošajiem vecāka gadagājuma *gudastviri* dūdiniekiem.

Mūsdienās Levans cenšas turpināt instrumentālo tradīciju savā reģionā, popularizējot arī citus tautas mūzikas instrumentus – *čianuri* un *daira*. Viņa repertuārā ietilpst seno skaņu ierakstu atjaunotie paraugi, kurus viņš spēlēja koncertos un festivālos un tādējādi popularizēja Račas *gudastviri* gan Gruzijas, gan ārvalstu klausītāju vidū.

Fotogrāfijas: Starptautiskais tradicionālās daudz balsības izpētes centrs

³ Čianuri – izliekts divu stīgu vijoles tipa instruments no Račas

BALTKRIEVIJA

Baltkrievu kultūras un izglītības centrs

Hlibokaje, Baltkrievija

„Dudarki Rej” ir starptautisks Eiropas dūdu reģionu festivāls, kurā tiek aptverta mūsu labākā prakse, atjaunojot vietējās dūdu spēles tradīcijas. Šis festivāls tika izveidots 2017. gadā, un tas ir pirmais šāda veida pasākums, kurā pulcējas dažādi Eiropas reģioni, kuros spēlē dūdas, atšķirībā no pārējiem festivāliem, kas pievēršas konkrētām valstīm. Tā kā vairums Eiropas tradīciju tiek praktizētas vietējā, reģionālā, nevis valsts mērogā, „Dudarki Rej” uzdevums ir pulcēt šos reģionus un stiprināt to sadarbību, izceļot to reģionālo potenciālu un dūdu tradīciju savdabību. Papildus šai dūdu mūzikas tradīcijai festivāls kalpo arī kā kultūrai nozīmīga platforma, kur veicināt kultūras apmaiņu un izpratni dažādu reģionu vidū, kurus vieno vēsturiski praktizētā dūdu spēle. Dažādu Eiropas valstu dalībnieki, kas mīl dūdas un kam raksturīgas unikālas kultūras tradīcijas, pulcējas, lai mācītos cits no cita, dalītos mūzikā un stāstos un veidotu pārrobežu attiecības.

Festivāla labākā prakse saistīta ar pašu pasākumu. Pirmais labās prakses piemērs: ik gadu tiek atjaunota kāda senlieta, izveidojot zināmu vietējo dūdu kopiju vai izveidojot unikālu mākslas darbu, kuru iedvesmojusi dūdu tradīcija. Piemēram, festivāls atjaunoja senāko dūdu komplektu no 1849. gada, izveidojot precīzu tā kopiju, vadoties pēc oriģināla, kurš glabājās ārzemēs. Komplektu oficiāli prezentēja festivāla laikā, piesaistot vietējā mēroga un valsts plašsaziņas līdzekļu uzmanību. Šo instrumentu arī spēlēja festivāla laikā un pēc tam novietoja glabāšanai vietējā muzejā. Ik gadu vietējos profesionālos un amatieru māksliniekus aicina atainot dūdu vēsturi savā iecienītajā tehnikā, piemēram, gleznojumu, papīra dizaina, keramikas, salmu figūru u.c. Šos mākslas darbus prezentē

festivāla apmeklētājiem un izmanto festivāla logotipos un preču noformējumā. Ik gadu tiek izdota grāmata, brošūra, karte vai pastkarte par jaunatklājumiem vietējo dūdu tradīciju jomā.

Senās dūdas, kas saglabājušās Baltkrievijā, Vieracieji (Hlibokajes rajons) no 1849. gada. Fotografārs: Vitāls Voranau (Vital Voronau)

Fotogrāfs: Vitāls Voranau (Vital Voronau)

Otrs labās prakses piemērs ir vietējo institūciju un organizāciju iesaiste. Festivāls cenšas katru gadu iesaistīt pēc iespējas vairāk vietējo institūciju un organizāciju, piemēram, mūzikas skolas, mākslas skolas, vēstures un etnogrāfijas muzejus, vietējās bibliotēkas, uzņēmējus, viesnīcas, suvenīru veikalus īpašniekus, vietējos pārtikas ražotājus un baznīcas draudzes. Šāda iesaiste cilvēkiem ļauj iepazīt tradīcijas, vienlaikus iegūstot jaunus partnerus, kas labprāt sponsorē festivālu apmaiņā pret iespēju reklamēt savu uzņēmumu.

Fotogrāfs: Uladzimirs Skrabatuns (Uladzimir Skrabatun)

Trešais labās prakses piemērs ir katra festivāla veltīšana konkrētam dūdiniekam vai cilvēkam, kuram bijusi īpaša loma vietējās dūdu tradīcijas uzturēšanā. Festivāls koncentrējas ne vien uz Hlibokajes pilsētu, bet cenšas aptvert un iesaistīt pēc iespējas vairāk vietējo kopienu, īpaši ciemus ar tādu kultūras infrastruktūru kā vietējie kultūras nami. Šīs kopienas parasti labprāt rīko pasākumus no festivāla saraksta un ar prieku piedalās jebkādos kultūras pasākumos.

Kopumā festivāla „Dudarki Rej” labākā prakse vērojama tā sekmēs, veicinot kultūras apmaiņu un sapratni dažādu reģionu vidū, kurus vieno kopīga dūdu tradīciju vēsture. Festivāls koncentrējas uz dažādu Eiropas dūdu tradīciju reģionu apvienošanu, nozīmīgu senlietu atjaunošanu, vietējo institūciju un organizāciju iesaisti un konkrētu dūdinieku vai tādu personu godināšanu, kam bijusi liela loma vietējās dūdu tradīcijas uzturēšanā vai kas veicinājušas festivāla nozīmīgumu ne tikai dūdu mūzikas sviniņu kontekstā. Visi pasākumi un dūdu tradīcijām svarīgās rajona vietas atzīmēti publiski pieejamā kartē⁴.

Plašāka informācija par projektu pieejama www.suitunovads.lv un projekta partneru mājas lapās.

Saistītie partneri:
Latvijas Nacionālais kultūras centrs un
UNESCO Latvijas Nacionālā komisija.

Latvijas Nacionālais
kultūras centrs

unesco
Latvijas
Nacionālā komisija

⁴ https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1_vjWqVxDK50th2Cm8WCujtD2CLj5zzAh